

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	25.01.2019
Received / Makale Geliş	20.08.2018	Published / Yayınlanma	26.01.2019

YAŞAM ENDEKSLERİNE BAĞLAMINDA GÖÇ VEREN ŞEHİRLERİN İNCELENMESİ

ANALYSIS OF SENDING COUNTRIES IN THE CONTEXT OF WELL-BEING INDEX

Doktora Öğrencisi Hüseyin YILMAZ

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep/
TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-3734-4718

ÖZET

Temelde yer değiştirme anlamına gelen göç, ilk bakışta basit bir olgu olarak görünmesine rağmen nedenleri ve sonuçları birey ve toplum üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Bu yüzden devletler, göç hareketlerinin yönünü belirlerken nedenlerini dikkate almalı ve sonuçları istediği gibi yönlendirebilmesi için uygun politikalar uygulaması gerekmektedir. Türkiye’de Avrupa’dan yaklaşık 200 yıl sonra başlayan göç hareketleri 1990’lı yıllara kadar ağırlıklı olarak kırdan kente doğru yapılırken bu tarihten sonra kentten kente doğru yapılan göçlerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Yapılan bu göç hareketlerinin sebep ve sonuçları tam olarak incelenmediği ve uygun politikalar uygulanmadığı için Türkiye’de kentler büyük bir köy haline gelirken, kırlar az gelişmişlik kısır döngüsü içine girmiştir. Yapılan bu çalışmada Türkiye’de ekonomik faktörler dışında göçe etki eden faktörlerin incelenmesi amacı ile Türkiye İstatistik Kurumu tarafından en son 2015 yılında yayımlanan “İllerde Yaşam Endeksi” iller sıralaması ile aynı yıl içerisinde net göç hızı en fazla olan 15 ilin sıralaması karşılaştırılacaktır. Elde edilen veriler sonucunda Türkiye’de en fazla göç veren şehirlerde, ekonomik faktörler dışında göçe etki eden diğer faktörlerin ağırlığı incelenecek olup çeşitli çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Göç, Yaşam Endeksi

ABSTRACT

Migration, which essentially means displacement, may seem to be simple phenomenon at first glance, but its causes and consequences leave significant impacts on the individual and society. Therefore, states should take into account the reasons for determining the direction of migration movements and follow appropriate policies so that they can direct the results as desired. The migration movements in Turkey which began about 200 years after those in Europe were mainly the movements of people from rural areas into urban areas until the 1990s. After this date, it can be observed that the movements were generally rural to rural. Because the causes and consequences of migration movements are not examined in detail and appropriate policies were not applied, cities in Turkey has become a large village and countryside has gone into a vicious cycle of underdevelopment. In this study, the factors effecting migration other than economic factors will be revealed in the context of well-being index for provinces that published by TUIK in 2015 and 15 provinces which had the highest net migration rate will be compared. According to the results of data obtained, the importance of factors effecting migration other than economic factors will be discussed and various acceptable proposals will be recommended.

Keywords: Turkey, Migration, Life Index

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi ile başlayan göç hareketleri günümüz modern dünyasında devam etmekte ve insanoğlu var olduğu sürece devam edecek bir olgudur. Bu olgu basit bir yer değiştirme hareketi olarak düşünülse de nedenleri, sonuçları ve yönü bireyler, toplum ve devlet üzerinde çok önemli değişiklikler yaratabilmektedir. Yapılan bu yer değiştirme hareketinin sınıflandırması yapılırken iç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmanın birçok alt kategorisi bulunmakla beraber göçün süresi, mesafesi ve göç hareketine katılan kişi sayısı sınıflandırmanın alt başlıklara ayrılmasındaki temel değişkenlerdir.

Göç hareketine katılmak için mutlak suretle bir sebep olması gerekmektedir. Bazen sosyo-kültürel yaşamın daha kötü olduğu bir yere göç etmek için sebep ekonomi iken, bazen de daha az gelire sahip olunmasına rağmen güvenlik nedeni ile göç edilmektedir. Bunun yanı sıra eğitim, sosyal çevre, eğitim, temizlik, kültürel yaşam gibi gönüllü nedenlerin yanı sıra doğal afet, siyasi belirsizlik, iç savaş gibi durumlarda zorunlu olarak göç hareketi yapılmaktadır.

Dünya’da ilk büyük göç hareketi 4.yy.da gerçekleşen Kavimler Göçü’dür. 15.yy.dan itibaren gerçekleşen Coğrafi Keşifler sonucunda ise Dünya genelinde gerçekleşen büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. 18. yy.da ise Sanayi Devriminin gerçekleşmesi ile beraber makineleşme artmış, el emeğine duyulan ihtiyaç azalmış ve kırdan kente doğru göç dalgaları yaşanmıştır. 20.yy.da meydana gelen iki Dünya Savaşı da zorunlu olarak milyonlarca insanın göç etmesine sebep olmuştur.

Türkiye’de ise göç hareketleri Avrupa’da yaklaşık 200 yıl sonra makineleşmeye bağlı olarak yaşanmıştır. Özellikle 1950-1970 yılları arasında 1800’den 100 bine çıkan traktör sayısı, kırsal alanda duyulan işgücü talebinin azalmasına yol açmıştır. Bu durumla beraber ulaşım olanaklarının gelişmesi, güvenlik sorunu, daha rahat bir yaşam sürme isteği gibi nedenlerden dolayı kırdan kente yoğun bir göç dalgasının yaşanmasına sebep olmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren ise bölgelerarası dengesizlik artmış ve kentten kentte doğru göç hareketleri ağırlık kazanmıştır.

Türkiye’de göç hareketlerinin hızlanması sonucunda göç alan illerde altyapı, konut, ulaşım, çevre, güvenlik, istihdam, hava kirliliği gibi sorunlar baş göstermeye başlarken göç veren bölgeler giderek ıssızlaşmaya ve yatırımlardan pay almamaya başlamıştır. Bunun sonucunda göç alan şehirler büyük bir köy haline gelirken göç veren bölgeler de az gelişmişlik kısır döngüsü içine girmeye başlamıştır.

Hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar gelişmişlik seviyesini ölçmek için “En Yaşanılabilir Şehirler”, “İnsani Gelişme Endeksi”, “İllerin Sosyo-Gelişmişlik Düzeyi” gibi çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmalarda temel amaç bölgelerin sadece ekonomik gelişmişliğini değil yaşamın tüm boyutları incelenerek refah düzeyi hakkında bilgi sahibi olmaktır. Türkiye’de buna benzer bir çalışma ise en son 2015 yılında TÜİK tarafından yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmada Türkiye’de ekonomik faktörler dışında göçe etki eden faktörler incelenecektir. Bu faktörler arasında illerin sağlık, eğitim, çevre, sosyal yaşam sıralaması en son 2015 yılında TÜİK tarafından yayımlana “İllerde Yaşam Endeksi” çalışmasından, illerin sağlık personeli başına düşen hasta sayısı ve kentleşme oranı TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanacaktır. İllerde yaşam endeksi en son 2015 yılında yapıldığı için bu yıl içerisinde net göç hızı en fazla olan 15 il değerlendirmeye alınacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye’de göçe ekonomik faktörler dışında etki eden etmenler incelenecek olup çözüm önerileri sunulacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Tanımı

En dar tanımı ile göç “Bir kişinin bulunduğu yerden ayrılarak başka bir yere gitmesi, yer değiştirme hareketi” olarak tanımlanmaktadır (Gautam, 2005, s. 147). Türk Dil Kurumu göçü “*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” olarak tanımlamıştır (Türk Dil Kurumu, 2006). Göç kavramını biraz daha açmak istersek; İnsanların savaş, afet, salgın hastalık gibi zorunlu; eğitim, sağlık, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için gönüllü; daha iyi ekonomik koşullara sahip olmak için de hem gönüllü hem de zorunlu olarak yaptığı yer değiştirme hareketi olarak tanımlayabiliriz (Yılmaz & Kiracı, 2016, s. 153).

Göç tanımları yapılırken mutlaka yer değiştirme hareketinden bahsedilmektedir. Fakat bu yer değiştirme hareketi ne kadar uzaklıkta olmalıdır? Ortaya farklı görüşler atılmakla beraber, yer değiştirme hareketinde bireyin sosyo-kültürel açıdan farklı bir bölgeye gitmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Erder, 1967, s. 9). Bu yer değiştirme hareketi mutlak suretle kalıcı olmak zorunda değildir. Bu yüzden göçler geçici veya sürekli olabilmekte ve sadece bir birey olarak değil aile, topluluk veya daha büyük kitleler halinde de göç olayı gerçekleşebilmektedir (Doğanay, 1994, s. 165).

Göç tanımı yapılırken bu olguya kırdan kente kaçış, köyden kente akın, köyden şehre göç veya toplumsal erozyon gibi farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Ülkelerde mevcut durumlarına göre köyden kaçış veya yeşil bölgeden kara bölgesine nüfus akışı gibi çeşitli şekilde göç olgusu tanımlanabilmektedir (Öz, 1978, s. 6). Göç olgusu literatürde incelendiği zaman üç çeşit yaklaşımın ağırlık kazandığı görülmektedir. Bunlar fayda-maliyet yaklaşımı, itici ve çekici güçler yaklaşımı ve seçkinlik yaklaşımıdır (Çelek, 2017, s.93).

Göç bir ülkenin veya bölgenin nüfus miktarını etki eden 3 demografik faktörden biridir. Göç dışında nüfus miktarına etki eden diğer faktörler doğumlar ve ölümlerdir. Doğumlar nüfusu artırıcı bir etkiye sahip iken ölümler nüfusu azaltıcı bir etkiye sahiptir. Göç olgusu ise nüfusu hem azaltabilen hem de arttırabilen bir etkiye sahiptir. Doğum ve ölüm olaylarının sabit olduğunu varsayarsak eğer bir bölge göç alıyorsa nüfusun arttığını, göç veriyorsa nüfusun azaldığını söyleyebiliriz (Yılmaz & Kiracı, 2016, s. 154).

2.2. Göç Türleri

Göç olgusu üzerinde sınıflandırma yapılırken karşımıza birçok alt başlık çıkmaktadır. Bu sınıflandırma temelde iç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplumun sosyo-ekonomik yapısından kültürüne siyasi eğilimlerinden politik yapısına kadar pek çok durumu etkileyebilen ve sosyal bir durum olan içgöç, insanların ulusal sınırlar içinde kalmak şartı ile bir yerden başka bir yere çeşitli sebeplerden dolayı sürekli veya belirli zaman aralıklarında yaptıkları yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilmektedir (Karakuş, 2010, s. 16). İç göçler 4 yönlü olarak gerçekleşmektedir.

- Kırdan kente yapılan göçler
- Kırdan kıra yapılan göçler
- Kentten kente yapılan göçler
- Kentten kıra yapılan göçler

Dış göç ise ülkenin milli sınırından çıkıp başka bir ülkenin milli sınırları içine yapılan göç olarak tanımlanabilmektedir (HÜNEE, 2006, s. 105). Beyin göçü ve mülteci göçü en fazla yapılan dış göçler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Temelde iki ana başlık altında toplanan göç zorunlu, gönüllü veya hem gönüllü hem de zorunlu olarak yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra temel sınıflandırma için göçün süresi de önem kazanmaktadır. Eğer göç olayı bir yıldan fazla bir süreyi kapsıyorsa daimi göç, bir yıldan daha kısa bir süreyi kapsıyorsa geçici göç olarak nitelendirilmektedir.

Göç olgusu yer değiştirme hareketi olarak karşımıza çıkmakta iken bu yer değiştirmede çok kısa mesafelerde gerçekleşebilmektedir. Bu yüzden bir olgunun göç olayı sayılabilmesi için belirli bir mesafe kat edilmesi gerekmektedir. Bu mesafeyi Sağlam (2006), aynı şehirde gecekondu semtinde yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik olarak daha gelişmiş bir yöreye göç etmesini kültürel göç olarak ele almakta olup, bulunduğu bölgeden kısa mesafe olsa dahi başka bir yere gittiğinde sosyo-kültürel anlamda etkileniyorsa bu yer değiştirme hareketinin göç olarak ele alınmasını gerekliliği üzerinde durmuştur (Sağlam, 2006, s. 34).

Temel olarak iç ve dış göç olarak kısma ayrılan göç çeşitleri aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1. Göç Çeşitleri**1.Sınır Geçme Durumuna Göre Göçler****Dış Göçler**

1.1 Kıtalar Arası Göçler

1.2. Ülkeler Arası Göçler

Komşu Ülkeler Arası Göçler

Uzak Ülkeler Arası Göçler

İç Göçler

1.3 Yerleşim Özelliklerine Göre İç Göçler:

Kırsal Yerleşmelerden Kent Yerleşmelerine,
Kentsel Yerleşmelerden Kırsal Yerleşmelere,
Kentsel Yerleşmelerden Kentsel Yerleşmeler,
Kırsal Yerleşmelerden Kırsal Yerleşmelere.

1.4. Bölgeler Arası Ve Bölge İçi Göçler

Coğrafi Bölgeler Arası Göçler,

Coğrafi Bölge İçi Göçler,

Yörelere Arası Göçler,

Yöre İçi Göçler.

1.5. İller Arası Ve İl İçi Göçler:

İller Arası Göçler,

İller İçi Göçler,

İller Arası Göçler,

İlçeler Arası Göçler,

İlçe İçi Göçler.

1.6. Transit Göçler

2. Süre Bakımından Göçler

2.1. Kalıcı Olmayan (Geçici Göçler)

Günübirlik Göçler,

Mevsimlik (Sezonluk) Göçler

Mevsim İçi Göçler,

Mevsim Dışı Göçler,

Kısa, Orta Ve Uzun Süreli Göçler.

2.2. Kalıcı Olan (Kesin) Göçler

3. Mesafe Açısından Göçler

3.1. Kısa Mesafeli Göçler

3.2. Orta Mesafeli Göçler

3.3 Uzun Mesafeli Göçler

4. Gerçekleştirilme Özelliklerine Göre Göçler

4.1. Kademeli (Aşamalı) Göçler

4.2. Sıçramalı Göçler

5 Kapsadığı Birey Sayısına Göre Göçler:

5.1. Bireysel Göçler

5.2. Aile Göçleri

5.3. Grup Göçleri

5.4. Kitlelesel Göçler

5.5 Büyük Göç Dalgaları

6. Organizasyon Özelliklerine Göre Göçler

6.1. Organize Edilmiş (Planlı) Göçler

6.2. Organize Edilmemiş (Plansız) Göçler

7. Oluşum Nedenlerine Göre Göçler

7.1. Yaşam Koşulları Ve Ekonomik Nedenlere Dayalı Göçler

7.2. Politik Ve Askeri Nedenlere Dayalı Göçler

7.3. Doğal Afet Ve Salgın Hastalıklara Dayalı Göçler

7.4. Çevre Sorunları Ve Ekolojik Nedenlere Dayalı Göçler

7.5. Sosyo-Kültürel Ve Psikolojik Nedenlere Dayalı Göçler

8. Göç Edenlerin Sosyal Ve Demografik Özelliklerine Göre Göçler

8.1. Cinsiyet Özelliklerine Göre Göçler,

8.2. Yaş Özelliklerine Göre Göçler,

8.3. Etnik Özelliklerine Göre Göçler,

8.4. Dinsel Özelliklerine Göre Göçler

8.5. Eğitim Özelliklerine Göre Göçler

9. Yönelim Merkezlerinin Özelliklerine Göre Göçler

9.1. Sanayi Merkezlerine Yönelik Göçler,

9.2 Maden Merkezlerine Yönelik Göçler

9.3. Turizm Merkezlerine Yönelik Göçler

9.4. Dinsel Merkezlere Yönelik Göçler

9.5 Tarım Merkezlerine Yönelik Göçler

9.6. İdari Merkezlere Yönelik Göçler

10. İsteğe Bağlılık Bakımından Göçler

10.1. Gönüllü Göçler

10.2 Zorunlu Göçler

11. Yasal Durum Özellikleri Bakımından Göçler

11.1. Yasal Göçler

11.2. Yasadışı Göçler

11.3. Mülteci Göçleri

12. Küreselleşmenin Tetiklediği Yeni Göç Türleri

12.1. Beyin Göçü

12.2. İnsan Kaçakçılığı Göçleri

12.3. XXI. Yüzyılın Modern Köle Göçleri

Kaynak : Atasoy, 2013, s. 393-394

2.3. Türkiye’de ve Dünya’da Göç

Tarihsel süreç içerisinde göç hareketi olmayan herhangi bir süreçten söz etmek mümkün değildir. Fakat bu göç hareketleri çoğu zaman ya çok uzak olmayan mesafelerde gerçekleşmiş ya da çok az kişi bu göç hareketlerinden etkilenmiştir. Tarihte birçok insanın yaşamının değişmesine sebep olan ilk büyük göç hareketi 4.yy ila 5.yy arasında meydana gelen ve şimdiki Avrupa Devletlerinin temellerinin atıldığı Kavimler Göçü’dür (Kınık, 2010, s. 37).

Dünya tarihinde yapılan en büyük göç hareketi ise coğrafi keşifler sonucunda Avrupa’nın Dünya’ya yayılması olarak gösterilebilir (Babuş, 2006). Bu yayılma hareketinin temelinde artan işgücü ihtiyacı karşılama, ekonomik gelir elde etme, değerli madenlere ulaşım gibi sebepler yatmaktadır. Yapılan bu göç hareketi sonunda milyonlarca insan zorunlu ve/veya gönüllü olarak göç hareketine katılmıştır (Cipolla, 1980).

XX. yy.da yaşanan iki büyük Dünya Savaşı da dünya genelinde göç dalgası yaşanmasına sebep olmuştur. Bu savaşların milliyetçilik akımları ile birleşmesi sonucunda Yunan, Polonyalı, Yahudi, Macar, Bulgar, Sırp ve Türklerden oluşan topluluklar, devletlerinin kaybettiği topraklarda azınlık durumuna düşmüşlerdir. Bu yüzden kendi milletlerinin hükümdar olduğu topraklara kitleler halinde göç etmek zorunda kalmışlardır. Bunun dışına İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlığını kazanan

toplumlarda etnik çatışmalardan dolayı yoğun göç hareketinin yaşandığı söylenebilir. (Abadan-Unat, 2002, s. 32-33).

Dünya’da modern anlamda iç göç hareketleri gelişmiş ülkelerde sanayi devrimi ile hız kazandığı söylenebilir. Türkiye de ise iç göç hareketleri incelendiği zaman gelişmiş ülkelerden yaklaşık iki yüzyıl sona 1950’lerden itibaren hız kazandığı görülmektedir. Fakat Türkiye’de iç göçün hızlanması gelişmiş ülkelerin aksine, sanayileşme yüzünden olduğunu söylemek yanlış olacaktır (Öztürk, 2007, s. 246).

Türkiye’de yaşanan ilk büyük göç hareketi 1923 ve 1924 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu tarihte Yunanistan ve Türkiye mübadele antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşmaya göre Türkiye’de ikamet eden 1.200.000 Rum Yunanistan’a, Yunanistan’da ikamet eden 500.000 Türk Anadolu’ya göç etmek zorunda kalmıştır (Ateş, 2008). Türkiye’de 1927–1950 yılları arasında ise iç göç hareketinin çok fazla yaşandığı söylenemez. 1927 yılında %16 olan kent nüfusunun 1950 yılında %19 gibi çok düşük bir düzeyde artması bu durumun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde yaşanan göçlerin birçoğunun memur tayinleri ve ekonomik sebeplerden dolayı mevsimlik olarak göç etmek zorunda kalan işgücünden kaynaklandığı düşünülmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 251).

Türkiye’de göç hareketleri 1950 yılından itibaren çok hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Bunun temel sebebi ise 1948-1958 yılları arasında traktör sayısının 1800’den 44.000’e çıkması (Tekeli, 1977, s. 14) ve 1950’de 47080 km olan karayolu ağının 1960’da 61542’ye çıkmasıdır. 1970’de ise 100 bine çıkan traktör sayısı bu dönemde hızlı bir göç hareketinin yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Kaştan, 2016, s. 694). Traktör sayısındaki artışın göç olaylarını arttırmasındaki temel sebep, tarımda duyulan işgücü sayısını ciddi oranda azaltmasından ileri gelmektedir. Tarımda işgücü ihtiyacının azalması ve kırdaki istihdam olanaklarının çok kısıtlı olması nedeni ile bu dönemde kentlere yoğun bir şekilde göç hareketi olmuştur.

1960-1970 yılları arasında kırdan kente göç 5 milyonu bulmuş ve 1970-1980 yılları arasından her yıl ortalama 350 bin kişi kırdan kente göç etmiştir. Bu durum 1960-1980 yılları arasında kent nüfusunun %25’den %45’e çıkmasına neden olmuştur (İçduygu vd, 1998, s. 220). Kentler bu duruma hazırlıksız yakalanmış ve plansız kentleşme ile beraber altyapı, güvenlik, eğitim gibi sorunlar baş göstermeye başlamıştır.

1980’li yıllara gelindiğinde, Türkiye’de yaklaşık 2 milyon kişinin aileleri ile birlikte yurt dışına göç ettiği düşünülmektedir. Aslında bu göç hareketi 1960’lı yıllarda başlamış olup 1980 yılına kadar ekonomik sebeplerden dolayı göç etmeye karar veren bireylerden oluşmaktadır (Kongar, 1992). 1990’lı yıllarda ise Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde sosyo-ekonomik nedenler dışında yüz binlerce insan terör olaylarının yarattığı güvenlik sıkıntısı nedeni ile doğdukları bölgelerden göç etmek zorunda kalmıştır (Tümtaş, 2007).

1995 yılına kadar artarak devam göç hareketlerine göç alan şehirlerin önlem almaması sonucunda plansız kentleşme sorunu ortaya çıkmıştır. Plansız kentleşme sonucunda 1950 yılında 50 bin gecekonduda 250 bin kişi, 1965’te 430 bin gecekonduda 2.150.000 kişi, 1980’de 1.150.000 gecekonduda 750 bin kişi hayatlarını sürdürmekteydi. Bu oran 1995’te gecekondu sayısının 2 milyon çıkmasına ve bu evlerde 10 milyon kişinin ikamet etmesine sebebiyet vermiştir. Bu dönemde gecekondularda yaşayanların sayısı toplam nüfus içindeki payının %35 olduğu düşünüldüğünde plansız kentleşme boyutları daha iyi görülebilir (Keleş 1996, s. 386).

2000 yılına girildiğine nüfusun %65 kentte yaşarken, 2000 yılında bu oran %76’ya çıkmıştır. 2013 yılında 6360 sayılı yasada idari bölünüş nedeni ile kır ve kent tanımları değişmiş ve nüfusun %92’si kentlerde yaşamaya başlamıştır (TÜİK, 2016b). Türkiye’de iç göçler incelendiği zaman son zamanlarda sanılan aksine kırdan kente değil, kentten kentte daha yoğun bir şekilde göç yapıldığı görülmekte olup iç göçlerin yarısından fazlasını kentten kente yapılan göçlerin oluşturduğu görülmektedir (Kocaman, 2008, s. 18).

Göç ile ilgili yapılan araştırmalar ve incelemeler toplumun üretim şeklinde ve mekânsal yapıda yaşadığı değişimleri ortaya çıkararak, anlamasını daha basite indirgeyen bir alan olmaktadır. Göç olgusunu sosyal açıdan incelediğimiz zaman sadece uyum aracı olarak değil, aynı zamanda toplumsal gerilimleri içeren bir süreç olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Toplumsal olguların ve toplumsal gerilimlerin önceden tahmin edilebilmesi ve gerekli önlemleri almak için göç verilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir

(Tekeli, 2013, s. 171). Unutmamalıyız ki göç demografik yapıda değişiklik yapmasının yanı sıra ülke içinde nüfusun dağılımı etkileyip sosyo-ekonomik durumu yansıtan temel faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenlerden dolayı göçün sebepleri ve sonuçları dikkatlice incelenip gerekli değerlendirmeler yapıp göç çözüm önerilerine yer vermek gerekmektedir (Yazıcı, 1998, s. 63).

2.4. Göç Nedenleri

Dünya’da ve Türkiye’de göç hareketleri incelendiği zaman yer değiştirme hareketinin gerçekleşmesi için ikamet edilen bölgenin eksileri -ki buna itici nedenler denmektedir-, göç edilecek bölgenin artıları -bunda da çekici nedenler denmektedir- bulunması gerekmektedir. Eğer çekici nedenler itici nedenlerden ağır basıyorsa göç hareketi gerçekleşecek olup itici nedenler çekici nedenlerden daha ağır basıyorsa göç hareketi gerçekleşmez.

Türkiye’de göç eden kişilerin temel özelliklerini incelediğimiz zaman aşağıdaki bir tablo karşımıza çıkmaktadır (Balcıoğlu ve Balcıoğlu, 2002, s. 29);

- Genel olarak doğurganlık oranı göç ettikleri bölgeden daha yüksektir.
- Göç edenlerin birçoğu olarak genç ve aktif nüfustan oluşmaktadır.
- Ekonomik sebeplerle yapılan göçlerin ağırlıklı olarak yapıldığı düşünüldüğünde erkek nüfusun daha fazla göç yaptığı görülmektedir.
- Göç eden kişilerin işgücüne katılma oranları genel nüfusa göre daha düşüktür ve çoğunlukla hizmet veya ikinci derece sanayi sektöründe çalışmaktadırlar.

Türkiye’de göç nedenlerini 4 ana grupta toplamak mümkündür.

Bunlar (Atasoy, 2013, s. 385);

- Yaşam koşulları ve ekonomik nedenlere dayalı göçler,
- Politik ve askeri nedenlere dayalı göçler,
- Doğal afet ve salgın hastalıklara dayalı göçler,
- Çevre sorunları ve ekolojik nedenlere dayalı göçler.

Temelde 4 ana başlık altında topladığımız göç nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Genel nüfus içinde genç nüfusun kalabalık olması istihdam olanaklarının kısıtlı olması ile birleşmesi sonucunda meydana gelen işsizlik sorunu,
- Tarımda makinelerin kullanılması sonucunda özellikle kırsal kesimde işgücü arz fazlasının ortaya çıkması,
- Gelir ve refahı artan bireylerin sosyo-kültürel imkânların fazla olduğu bölgeler göç etme isteği,
- Toprağın bölünmesi sonucunda tarım alanlarından alınan verimin ve getirinin düşmesi,
- Eğitim seviyesine ve/veya kendi beceri ve yeteneklerine uygun iş bulma isteği,
- Geçmişten beri devam eden kan davalarından kaçma,
- Özellikler aşiretlerin yaygın olduğu bölgelerde otoriter aile yapısından kurtulma isteği,
- Ulaşım ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucunda gidilen yer hakkında daha rahat bilgi sahibi olunması ve bu durumun bireylerin üzerindeki rahatlıkla karar vermesine olanak sağlaması,
- Deprem, sel, heyelan, çığ gibi doğal afetlerin yaşanması,
- Sadece kendisi için değil çocuklarına da daha iyi eğitim verebilme arzusu,
- Terör nedeni ile can ve mal güvenliğinin olmaması,
- Sağlık hizmetlerindeki yetersizlik,
- Kültürel ve sosyal aktivitelerin azlığı,
- Mevsim dışı iktisadi faaliyetlerin mevcut olmayışı,
- Kırsal yaşamın kentlere göre sönük kalması,
- İç savaş, çatışma, yoksulluk,
- Tarım kesiminde görülen açık ve gizli işsizlik,
- Fikir özgürlüğü, hoşgörü gibi kavramların az olmasının yanında baskı ortamından kaçmak,

göç nedenleri arasında sayılabilir (Başel, 2011, s. 522-524; Çakır, S. 2011, Demirhan & Aslan, 2015; s. 24, Günay, vd, 2017, s. 42).

2.5. Göç Sonuçları

Göç olgusunun, ilk bakışta tek yönlü bir hareket olduğu düşünülebilir. Hâlbuki göçün sosyo-ekonomik özellikleri göz önüne alındığında göç çok yönlü ve sürekli değişen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2014, s. 1692). Bu durum hem göç alan hem de göç veren bölgelerde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Göçün sonuçlarının önceden tahmin edilmemesi durumunda göç alan bölgeler büyük bir köy haline dönüşebilmekte iken göç veren bölgeler az gelişmişlik kısır döngüsü içine girebilmektedir. Türkiye’de yaşanan göç hareketlerinin sonuçları ise;

- Plansız olarak yeni yerleşim yerlerinin imara açılması sonucu çarpık kentleşme, kaçak yapılaşma ve altyapı sorunları meydana gelmiştir (Kıray, 1998, s. 92).
- Kırsal kesimden gelen kişilerin ve/veya ailelerinin kent yaşamına alışamaması sonucunda kültürel çatışma durumunu meydana getirebilmektedir. Bu durum kente özgü durumların kimyasının bozulmasına neden olabilmektedir (Ekici & Tuncel, 2015, s. 16).
- Göç alan bölgelerde istihdam olanakların yüksek olmasına rağmen hızlı nüfus artışı istihdam azalmasına ve işsizlik sorununu ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum ücretlerin düşmesine, kayıt dışılığın artmasına, vergi gelirlerinde azalma gibi durumların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Ersoy, 1985, s. 8-9)
- İtici nedenlerden olan eğitim, sağlık, ulaşım gibi sıkıntılar artan nüfusla beraber göç alan bölgelerde de görülmeye başlanmıştır (Kuyaksil & Özdemir, 2015, s. 39-40).
- Hızlı ve plansız şekilde artan nüfus, kentlere”, “sağlıksız kentleşme”, “çarpık kentleşme” gibi isimler almasına sebep olmaktadır (Es & Ateş, 2004, s. 209).
- Göç olgusu sosyo-ekonomik, kültürel, anlamda toplumun yapısında değiştirmektedir (Özer, 2004, s. 11).
- Artan nüfusla paralel şekilde artmayan konut arzı nedeni ile gayrimenkul fiyatlarında aşırı artış meydana gelmiştir. Bu ücreti vermeyen/veremeyen kişilerin daha ucuz olan gecekonduya yönelmesi sonucunda çarpık kentleşme hızla yayılmıştır.
- Göç alan bölgelerde hızlı nüfus artışı altyapı yatırımlarının artmasına sebep olmuştur. Bu durum sosyal, kültürel, eğitim, çevre gibi yatırımların altyapı yatırımlarına kaymasına sebep olmuştur.
- Mevsimlik olarak yapılan göç hareketlerinde göç hareketine ailenin bütün bireyleri katılmaktadır. Bu durum ailenin genç bireylerinde eğitim seviyesinin düşmesine neden olmaktadır.
- Göç veren bölgelerde genç nüfus azalmaya başladığından dolayı yatırımlar yapılsa dahi bu bölgede işgücü sıkıntısı çekileceğinden yatırımlar durma noktasına gelmiştir.
- Göç veren bölgelerde yapılan eğitim, sağlık, altyapı yatırımları atıl kalmıştır.

3. İLLERDE YAŞAM ENDEKSİ

Genel refah seviyesini belirlenirken sadece ekonomik gelişimin dikkate alınması ve bunu gelişmişlik kıstası olarak gösterilmesi ve yorumların buna dayalı olarak yapılması hatalı sonuçlara ulaşılmasına neden olmaktadır. Şöyle ki bir bireyin gelişimi için sadece boy uzamasının yeterli olduğu düşünülüp diğer zihinsel ve bedensel durumunun dikkate alınmaması bireyin sağlıklı bir yaşam sürdürememesine neden olabilmektedir (Yılmaz & Kiracı, 2016, s. 14). Refah seviyesi insanların fiziksel açıdan, psikolojik yönden ve sosyal ilişkileri istedikleri şekilde gerçekleştirebilecekleri geniş bir kavramdır. Dolayısı ile refah seviyesinin belirlenmesi için iktisadi gelir kadar sosyal çevre, yaşam memnuniyeti, çevre, sağlık hizmetleri gibi bütün yönleri kapsayacak bir çalışma yapılmalıdır (Resmi İstatistik Portalı, 2016)

TÜİK tarafından ilk defa 2016 yılında yayımlanan “İllerde Yaşam Endeksi” objektif ve subjektif göstergeler kullanarak, il düzeyinde bireylerin refah seviyesini karşılaştırma amaçlı yapılmış bir endekstir (TÜİK, 2016a). Endeks OECD’nin Daha İyi Yaşam Endeksi çerçevesinde oluşturulmuş olup konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti olmak üzere 11 temel başlık ve 41 göstergeden oluşmaktadır (İnan, 2016). Yapılan çalışmadaki temel amaç illerdeki refah seviyesinin belirlenmesinde sadece iktisadi gelişimin değil yaşamın tüm boyutlarının incelenerek gösterge sisteminin oluşturulmasıdır.

Yapılan çalışmada yaşam endekslerin ve göç olgusu arasındaki ilişki incelenecektir. TÜİK tarafından yapılan çalışma sadece 2015 yılında yapıldığı için sağlık personeli başına düşen hasta sayısı, kentleşme oranı, sağlık, eğitim, çevre, sosyal yaşam endeksinin Türkiye sıralaması 2015 yılı baz alınarak incelenecektir. Çıkan sonuçlar net göç hızı ile karşılaştırılacak olup göç ve belirtilen değişkenler arasındaki ilişki incelenecektir. Bu yüzden öncelikle net göç hızı en fazla olan 15 il belirlenip ilgili değişkenlerin yaşam endeksi sıralaması incelenecektir.

3.1. Net Göç Hızı

Göç ile ilgili verilerini incelediğimiz zaman alınan göç, verilen göç, net göç, toplam göç ve net göç hızı gibi veriler mevcuttur. Alınan ve verilen göç bölgeye gelen ve giden birey sayısını, net göç gelen ve giden bireyler arasındaki farkı, toplam göç ise bölgeye gelen ve giden birey sayısının toplamını vermektedir. Bu verileri çalışmamızda kullandığımız takdirde sağlıklı sonuçlar ve çözüm önerilerinde eksikler meydana getirebilmektedir. Şöyle ki 17 milyonluk İstanbul ilinde 100 bin olan net göç demografik ve sayısal anlamda il için çok fazla bir değer ifade etmez iken 320 bin nüfuslu Siirt ili için 100 bin kişilik net göç il genelinde çok önemli demografik değişikliklere yol açabilmektedir.

Göç verilerini kullanırken iller, bölgeler veya şehirler arasında karşılaştırma yaparken net göç hızını kullanarak daha sağlıklı sonuçlar elde etmemize olanak sağlar. Net göç hızı alınan ve verilen göç sayısının arasındaki farkın toplam nüfusa oranlanmasıyla bulunur ve binde olarak ifade edilmektedir.

Net göç hızı ise aşağıdaki formüle göre hesaplanır;

$$m(i-i) = [(M.i-Mi.)/(Pi,t+n-0,5*(M.i-Mi.))] * k$$

Burada;

m(i-i.)	: Net göç hızı	M.i	: Aldığı göç
Mi	: Verdiği göç	M.i – Mi	: Net göç
Pi,t+n	: i'nin t+n zamandaki daimi ikametgah nüfusu		
T	: Başlangıç tarihi	N	: Yıl olarak süre
İ	: Göçün incelendiği alan		
K	: Sabit sayı (k=1000)		

Yapacağımız çalışmada da net göç hızı verileri diğer verilerle karşılaştırılacak olup, göç olayına ekonomik faktörler dışında etki eden etmenler incelenecektir. Türkiye’de 2015 yılına ait verilere göre net göç hızı en fazla olan 15 il aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Net Göç Hızı

İl	Net Göç Hızı‰	Türkiye Sıralaması
Kars-36	-28,57	81
Ağrı-4	-28,07	80
Yozgat-66	-27,91	79
Muş-49	-26,8	78
Bayburt-69	-26,77	77
Şırnak-73	-24,31	76
Ardahan-75	-21,64	75
Bitlis-13	-19,96	74
Çankırı-18	-18,86	73
Siirt-56	-17,52	72
Hakkari-30	-16,95	71
Iğdır-76	-16,84	70
Van-65	-15,9	69
Erzurum-25	-15,85	68
Sivas-58	-13,14	67

Kaynak: TÜİK, Göç İstatistikleri, 2016b

Net göç hızı verilerini incelediğimiz zaman ilk 15 il içinde 11 ilin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olduğunu görmekteyiz. İç Anadolu’dan 3 ve Karadeniz’den 1 il net göç hızı en fazla olan 15 şehir içinde yer almakta olup kalan 3 bölgeden hiçbir şehir net göç hızı en yüksek olan 15 şehir arasına girmemiştir.

3.2. Kentleşme Oranı

Herhangi bir bölgenin kentleşme ve kırsal nüfus oranları, bölgelerin sosyo-ekonomik durumun yanı sıra demografik yapısını anlamamız açısından büyük önem arz etmektedir. Göreceli olarak kentleşme oranı yüksek olan bölgeler gelişmiş olarak kabul edilmekte az olan bölgeler az gelişmiş olarak kabul edilmektedir. Kent ve kırsal olgusunun gelişmesinin temel sebebi ise göçtür (Murat ve Bacak, 2010, s. 26).

Dünya tarihinde yapılan göç hareketleri kentsel ve kırsal alanda çok büyük değişimler meydana getirmektedir. Üç kuşak önce, yeryüzünde yaşayan insanların üçte ikisi kırsal yaşarken, üç kuşak sonra ise insanların ancak üçte biri kırsal alanlarda kalacağı tahmin edilmektedir (Cipolla, 1980, s. 120). Bu oranı sayısal olarak vermek istersek 1800'lü yıllarda kentsel nüfus % 3 iken bu oran 20.yy. sonuna doğru % 47'ye çıkmıştır. 2050 yılında ise kentsel nüfusun % 67, kırsal nüfusun % 33 olması beklenmektedir (Başar, 2013, s. 65).

Türkiye’de 2015 yılında kapsam dâhilindeki illerin kentleşme oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Kentleşme oranı verileri TÜİK kent nüfusları ve TÜİK İl nüfusları derlenerek elde edilmiştir.

Tablo 3: Kentleşme Oranı

İl	Kentleşme Oranı	Türkiye Sıralaması
Kars-36	45,56%	78
Ağrı-4	55,98%	74
Yozgat-66	62,67%	60
Muş-49	39,89%	80
Bayburt-69	58,91%	68
Şırnak-73	62,06%	65
Ardahan-75	36,85%	81
Bitlis-13	57,26%	71
Çankırı-18	69,67%	49
Siirt-56	63,69%	59
Hakkari-30	54,81%	77
Iğdır-76	55,77%	75
Van-65	100,00%	BŞ*
Erzurum-25	100,00%	BŞ*
Sivas-58	73,05%	39

Kaynak: TÜİK, Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köy Nüfusu Sayımları, 2016e, TÜİK, Genel Nüfus Sayımları. 2016d *BŞ: Büyükşehir

Tablo 3’te Van ve Erzurum Büyükşehir olduklarından dolayı kentleşme oranı %100 olarak görülmekte olup bu iki il için yorum yapılamamaktadır. Diğer iller arasında Sivas ve Çankırı dışında net göç hızının sıralaması ile kentleşme oranlarının sıralamasının paralel olduğunu görmekteyiz.

3.3. Sağlık Personeli Başına Düşen Hasta Sayısı

Vatandaşların beden ve ruh sağlığının teminat altına alınması, hasta olan bireylere tedavi olanaklarının gerektiğinde verilmesi, gerekli tedavi imkanları sağlansa bile sağlığına kavuşamayan veya doğuştan engelli olan vatandaşlara hayatlarını tek başına idame etmelerine yardımcı olmak amacı ile rehabilitasyon merkezlerinin kurulması ve toplumdaki her bireye sağlık hizmetleri gönderilmesi amacı ile sağlık imkanlarının arttırmak için yapılan çalışmaların hepsine “Sağlık Hizmetleri Sunumu” denilmektedir (Kafalı ve Sekmen, 2010, s. 22).

Sağlık hizmetleri karşılaştırırken hastane ve yatak sayısı gibi verilerde kullanılmaktadır. Fakat bunlar sadece birer araç olan bu veriler içinde nitelikli personel olmadan sadece sayısal veriden ibarettir. Bu yüzden hastane sayısı ve yatak sayısından ziyade sağlık personeli incelemek daha sağlıklı sonuçlar elde etmemize olanak sağlayacaktır. Yapılan karşılaştırmalardan ilde bulunan her sağlık personeline kaç kişi düştüğünü TÜİK sağlık personelinin illere göre dağılımı ve il nüfuslarından derlenerek oluşturulmuş olup, 2015 yılında çalışma dâhilindeki iller ve bu illerin Türkiye sıralaması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: Sağlık Personeli Başına Düşen Hasta Sayısı

İl	Sağlık Personeli Başına Düşen Hasta Sayısı	Türkiye Sıralaması
Kars-36	130	57
Ağrı-4	202	79
Yozgat-66	113	37
Muş-49	190	77
Bayburt-69	110	32
Şırnak-73	238	81
Ardahan-75	130	59
Bitlis-13	163	74
Çankırı-18	111	15
Siirt-56	157	73
Hakkari-30	216	80
Iğdır-76	156	72
Van-65	170	75
Erzurum-25	98	13
Sivas-58	101	17

Kaynak: TÜİK, Sağlık Personelinin İllere Göre Dağılımı, 2016c TÜİK, Genel Nüfus Sayımları. 2016d

İllerde sağlık personeli başına düşen kişi sayısını incelediğimiz zaman Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan Erzurum ve Sivas hariç diğer şehirlerin net göç hızı ile paralel bir şekilde Türkiye sıralamasında sonlarda yer aldığını görmekteyiz. İç Anadolu ve Karadeniz bölgesinde bulunan iller sağlık personeli başına düşen kişi sayısında Türkiye sıralamasında üst sıralarda olduğu görülmekte olup, net göç hızı ile aralarında bir paralellik bulunmamaktadır. Bu bölgelerde göç eden kişilerin sağlık hizmetleri nedeni ile göç etmediği varsayımında bulunmakla birlikte diğer illerde bunun göçe etki eden nedenlerden biri olduğu varsayımında bulunabiliriz.

3.4. Sağlık

Vatandaşların yaşam süresince daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilmeleri için genel sağlık durumu ve sunulan sağlık hizmetleri önemlidir. Sağlık ve yaşam kalitesi yapılan araştırmalar sonucunda doğru orantılı olduğu görülmüştür. Sağlık hizmetlerine erişim, yaşam süresi, kişilerin sağlık durumu, sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet, sağlıklı bir yaşam tüm insanlar için çok önemli değerlerdir. İlgili değerler sadece sağlık alanında değil eğitim, sosyal yaşam, sosyal ilişkiler, bireyin işgücüne katılımı, sağlıklı nesillerin yetişmesi gibi konular için de büyük öneme sahiptir. Vatandaşların sağlık hizmetlerine erişimi ve sunulan hizmetlerden yararlanma ve bireylerin memnuniyeti insana ve insan hayatına verilen değeri ortaya koymaktadır. TÜİK sağlık endeksini; bebek ölüm hızı, doğuştan beklenen yaşam süresi, hekim başına düşen müracaat sayısı, sağlığından memnuniyet oranı, kamunun sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı başlıkları altında incelemiştir (TÜİK, 2016a, s. 4).

3.5. Eğitim

Günlük yaşamda çok sık duyduğumuz ve kullandığımız eğitimi ifade edebilmek oldukça zor görülmektedir. Bunun nedeni eğitimin değişmez bir gerçek olmadığından ileri gelmektedir. Eğitimi tanımlamak oldukça zor olsa da genel kabul gören tanımlardan birisi eğitim bireyin fiziken, fikren ve ahlaken geliştirilmesi sürecidir. Bir diğer tanım ise eğitimi bireylerin, amaçlarına ulaşılması için yaşantının değiştirilme sürecidir (Erdener, 1967, s. 5).

Eğitim bireylerin toplum ve ekonomiye daha etkin bir biçimde katılmasını sağlayacak bilgi beceri ve yeterliliklerin sağlanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Yapılan araştırmalar eğitilmiş insanların ortalama yaşam süresinin yüksek olduğu, buldukları bölgede politikaya ve toplumun temel sorunlarına eğilmede daha etkin oldukları, suç oranlarının az olduğu ve gelir seviyelerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir (TÜİK, 2016a, s. 5).

Eğitim bireylerin topluma ve ekonomiye entegre olmasını sağlayacak gerekli donanım alınmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bunların dışınsa sağlık, çevre, politika, siyaset, strateji gibi alanlarda gelişmesine olanak sağlar. Yapılan çalışmalar eğitilmiş insanların ortalama yaşam süresinin daha yüksek

olduğunu, politikaya daha etkin bir şekilde katıldıklarını, çevreye daha fazla duyarlı olduklarını, stresle daha rahat başa çıkabildiklerini, suç oranlarının düşük olduğunu ve gelirlerinin daha yüksek olduğunun göstermektedir. Bunun dışında eğitim kalitesi ve refah seviyesi arasında da paralellik olduğu gözlemlenmektedir. TÜİK eğitim endeksini; okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı, TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması, YGS puan ortalaması, fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı, kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı başlıkları altında incelemiştir (TÜİK, 2016a, s. 6).

3.6. Çevre

Çevre sadece insanların değil aynı zamanda bütün canlıların hayatlarını sürdürdükleri ve birbirleri ile sürekli etkileşim halinde buldukları sosyal, fiziki, biyolojik ve kültürel ortamdır. Çevreyi kısaca canlıları etkileyen tüm dış tesirler olarak da tanımlayabiliriz. Toplumsal bir varlık olarak insan; içinde yaşadığı toplumsal çevrede toplumun bütünleyici bir üyesi olarak çeşitli ilişkiler ve etkileşimler içerisinde bulunur. Çevre, insanı etkileyen toplumsal, fiziksel, kimyasal ve biyolojik tüm sistemleri kapsamaktadır (Yiğit & Bayrakdar, 2006, s. 1). Unutmamak gerekir ki üretim faktörlerinden biri olan "Doğal Kaynaklar" çevrede bulunmaktadır ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmada önemli yer tutmaktadır.

TÜİK çevre endeksini PM10 istasyon değerleri ortalaması (hava kirliliği), km²'ye düşen orman alanı, atık hizmeti verilen nüfusun oranı, sokaktan gelen gürültü problemi yaşayanların oranı, belediyenin temizlik hizmetlerinden memnuniyet oranı başlıkları altında incelemiştir (TÜİK, 2016a, s. 7).

3.7. Sosyal Yaşam

Sosyal yaşam bireylerin yaşamları boyunca insanlara keyif veren aktiviteleri içeren faaliyetlerin tümü olarak adlandırılabilir. Yapılan aktiviteler kültürel, sanatsal, sportif veya eğlence amaçlı olabilmektedir. Sunulan sosyal yaşamın kalitesi bireylerin yaşam kalitesini, sağlığını, iş yaşamını ve hayat standartlarına pozitif etkiler sunabilmektedir. TÜİK Sosyal yaşam endeksi sinema ve tiyatro seyirci sayısı (yüz kişide), bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı: gösterge, sosyal ilişkilerinden memnuniyet oranı, sosyal hayatından memnuniyet oranı başlıkları altında incelenmiştir (TÜİK, 2016a, s. 7).

Tanımlarını ve veri setini incelediğimiz veri kapsamına dâhil edilen "İllerdeki Yaşam Endeksi" sıralaması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: İllerde Yaşam Endeksi Sıralaması

İl	Sağlık	Eğitim	Çevre	Sosyal yaşam
Kars	47	71	78	74
Ağrı	81	79	77	72
Yozgat	45	58	50	76
Muş	78	77	80	78
Bayburt	50	50	69	70
Şırnak	79	80	61	81
Ardahan	72	74	73	73
Bitlis	69	70	72	56
Çankırı	34	45	35	42
Siirt	58	66	76	65
Hakkari	73	81	79	52
Iğdır	75	69	81	77
Van	77	75	57	59
Erzurum	21	62	55	24
Sivas	28	55	34	62

Kaynak: TÜİK, İllerde Yaşam Endeksi, 2016f

Tablo 5'i incelediğimiz zaman Sağlık endeksinde Kars, Çankırı, Erzurum ve Sivas hariç diğer bölgelerin net göç hızı ile paralellik gösterdiğini görmekteyiz. Bu şehirlerden Erzurum en iyi sıralamaya sahip iken Ağrı'nın Türkiye'de sağlık endeksinde son sırada yer aldığı görülmektedir. Eğitim endeksinde Çankırı hariç diğer illerin Net Göç Hızındaki sıralamaya benzer bir şekilde son sıralarda yer aldıklarını görmekteyiz. Bayburt ve Sivas ise diğer illere göre nispeten daha iyi durumda oldukları görülmüştür.

Çevre endeksi de Çankırı ve Sivas hariç diğer illerin Türkiye sıralamasında sonlarda olduğu görülmektedir. Yozgat, Van ve Erzurum'un ise göreceli olarak diğer illerden daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Sosyal yaşam endeksinde ise Çankırı ve Erzurum'un sıralaması diğer illere göre daha üst sıradadır. Erzurum Türkiye'nin en iyi sosyal yaşamına sahip 24. il olması göze çarpmaktadır. Diğer iller ise diğer verilerde olduğu gibi son sıralarda yer almaktadır.

3.8. Verilerin Karşılaştırılması

Yaptığımız çalışmada Net Göç Hızı en fazla olan 15 ilde göçe ekonomik faktörlerden dışında etki eden diğer faktörleri incelemek üzere 6 veri seçilmiştir. Bu verileri öncelikle birbirlerinden bağımsız olarak incelenmiş olup, çalışmada kullanılan verilerin karşılaştırılmalı sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: İllerin Sıralaması

İl	Net Göç Hızı	Sağlık Personeli Başına Düşen Hasta Sayısı	Kent Oranı	Sağlık	Eğitim	Çevre	Sosyal yaşam
Kars	81	57	78	47	71	78	74
Ağrı	80	79	74	81	79	77	72
Yozgat	79	37	60	45	58	50	76
Muş	78	77	80	78	77	80	78
Bayburt	77	32	68	50	50	69	70
Şırnak	76	81	65	79	80	61	81
Ardahan	75	59	81	72	74	73	73
Bitlis	74	74	71	69	70	72	56
Çankırı	73	15	49	34	45	35	42
Siirt	72	73	59	58	66	76	65
Hakkari	71	80	77	73	81	79	52
Iğdır	70	72	75	75	69	81	77
Van	69	75	BŞ	77	75	57	59
Erzurum	68	13	BŞ	21	62	55	24
Sivas	67	17	39	28	55	34	62

Kaynak: Çalışmadaki verilerden derlenerek hazırlanmıştır.

Tablo 6'da yaptığımız çalışmadan derlenen veriler tek bir tablo altında verilmiştir. Genel olarak tabloya baktığımız zaman Erzurum, Sivas ve Çankırı illerinin diğer illere göre daha üst sıralarda yer aldığını görmekteyiz. Özellikle Çankırı ili Net Göç Hız verisi hariç diğer verilerde üst sıralarda yer aldığını görmüş olup analiz kapsamında iller içerisinde net göç hızı ile paralel bağlantıda olmayan tek şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Erzurum ve Sivas illerinin kısmen paralellik gösterdiği görülmektedir.

Kapsama dahil edilen iller arasında Sağlık Personeli Başına Düşen Hasta Sayısı sıralamasında Erzurum 13., Çankırı 15. ve Sivas ilinin 17. sırada yer alarak seçili değişkenler arasında en iyi sıralamaya sahiptirler. Tablo genelinde Erzurum, Sivas ve Çankırı dışında diğer illerin Türkiye sıralamasında genel olarak son sıralarda olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren hız kazanmaya başlayan iç göç hareketleri günümüzde de devam etmekte olup, ağırlıklı olarak kentten kentte yapılmaktadır. Yapılan göç hareketleri genel olarak ekonomik nedenlerden dolayı yapılsa da göçe sebep olan diğer faktörlerin yeterince dikkate alınmaması hem göçün sebeplerinin tam olarak anlaşılmasına hem de göç çözüm önerilerinin de istenilen başarı düzeyi yakalanamamasına sebep olmaktadır.

Yaptığımız çalışmada Net Göç Hızı en fazla 15 ilin ekonomik faktörler dışında sağlık personeli başına hasta sayısı, kentleşme oranı, sağlık, eğitim, çevre ve sosyal yaşam endekslerin Türkiye sıralaması incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Çankırı ilinin genel olarak Türkiye sıralamasında üstlerde yer aldığı ve net göç hızı ile aralarında bir bağ olmadığı görülmüştür. Sivas ve Erzurum illerinin ise Net Göç Hızı ve kullanılan veriler arasında kısmi bir bağ olduğu görülmüş olup, kapsam dâhilinde olan diğer 12 ilde net göç hızı ve diğer veriler arasında paralellik olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak net göç hızı en fazla olan 15 ilin 12'sinde araştırma kapsamında kullanılan verilerde de son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Buda bize bu bölgelerde göç oranlarının yüksek olması sebebinin sadece ekonomik değil aynı zamanda itici faktörleri olan sağlık, çevre, eğitim, sosyal yaşam alanlarındaki eksikliklerin de kaynaklandığını göstermiştir. Bu bölgelerin az gelişmişlik kısır döngüsü içinden kurtulması için ekonomik yatırımların yanı sıra çalışmada belirtilen ve son sıralarda yer aldığı alanlara da gerekli yatırımların yapılması gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan U, N. (2002) *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atasoy, E. (2013). *Demografi Yazıları*. Bursa: MKM Yayınları.
- Ateş, A. (2008). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi sonucu Kocaeli’de İskân Edilen Göçmenler (1923-1930), *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı’dan Günümüze Etnik ve Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskân Siyaseti ve Uygulamaları*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Balcıoğlu, F. ve Balcıoğlu, İ. (2002). Göç, Modernleşme ve Sağlık. İ. Balcıoğlu içinde, *Medikal ve Psikososyal Açından Göç Olgusu* (s. 28-39). İstanbul: Alfabe Basım Yayın.
- Başar, E. (2013). *Demografiye Giriş* (2.Baskı b.). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Başel, H. (2011). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* , 0 (53), 515-542.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (23), 210-222.
- Çelek F, (2007), Türkiye’de İç Göçler: 1980-2000, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (22)
- Cipolla. (1980). *Tarih Boyunca Ekonomi ve Nüfus*. (M. S. Gezgin, Çev.) İstanbul: Tur Yayınları
- Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum* , 5 (9), 23-62.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Ankara: Gazi Büro Yayınevi.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum* , 5 (9), 9-22.
- Erdener, S. (1967). *İnsan ve Eğitim*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Ersoy, Melih, (1985), *Göç ve Kentsel Bütünleşme*, Ankara: Başkent Kitap
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme Ve Göç: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (48), 205-248.
- Gautam, Tika Ram (2005), “Causes and Impact of Migration : A Sociological Study of Emigration From Kandebash, Baglung, Nepal”, *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology* (1),146-163.
- Günay, E., Atılğan, D., & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 7 (2), 37-60.
- HÜNEE (2006). *Türkiye’de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması (TGYONA)*. Ankara: Haccetepe Nüfus Enstitüleri Yayını
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Editör Oya Baydar, *İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları*, 249-268.
- İnan, Ö. (2016, Nisan). Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi. Kalkınma Bakanlığı. Uzmanlık Tezi
- Kafalı, M. A. ve Sekmen, F. (2010). *Dicle Bölgesi Stratejik Gelişme Raporu*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

- Karakuş, A. (2010). Türkiye'de 1960-2006 Döneminde İçgöç ve Demografik Yapıdaki Değişimin Bölgelerarası Yakınsamaya Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaştan, Y. (2016). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi İç Göç Hareketleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 692-700.
- Keleş, Ruşen, (1996). *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınları
- Kınık, K.(2010) Göç, Sürgün ve İltica, *Hayat Sağlığı Dergisi* (2), 36-39
- Kıray, Mübeccel (1998), *Kentleşme Yazıları*, Ankara: Bağlam Yayınları
- Kocaman, T. (2008). *Türkiye'de İçgöçler ve Göç edenlerin Nitelikleri: 1965 -2000*. Ankara: DPT
- Kongar, E. (1992). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: (1,2), 6. Basım, Remzi Kitapevi.
- Kuyaksil, A., & Özdemir, M. (2015). Türkiye'de Kırsaldan Kente Göç Ve Güvenlik İlişkisi. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi* (4), 31-53.
- Murat, S. ve Bacak, B. (2010). *Çanakkale'nin Nüfus ve Demografik Yapısı*. Bursa: Ekin Basım Dağıtım.
- Öz, B. (1978). *Türkiye'de Göç Olgusu Sorunları ve Çözümü*. İstanbul: Gençlik Basımevi.
- Özer, İnan (2004), *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Bursa: Ekin Kitapevi
- Öztürk, M. (2007). Türkiye' de İç Göç Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları* (s. 246-264). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Resmi İstatistik Portalı. (2016). *İllerde Yaşam Endeksi*. 04 2018, 13 tarihinde Resmi İstatistik Portalı: <http://www.resmiiistatistik.gov.tr/?q=tr/content/72-illerde-yasam-endeksi> adresinden alındı
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları* (5), 33-44.
- Tekeli, İ. (2013). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TÜİK (2016a). *İllerde Yaşam Endeksi, 2015*. Mayıs 01, 2017 Tarihinde İllerde Yaşam Endeksi Hakkında Açıklamalar: http://www.tuik.gov.tr/hbgetir.do?id=24561&tb_id=4 adresinden alındı
- TÜİK (2016b). *Göç İstatistikleri*. Nisan 01, 2017 tarihinde İllerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı: http://www.tuik.gov.tr/veribilgi.do?alt_id=1067 adresinden alındı
- TÜİK (2016d). *Genel Nüfus Sayımları*. Nisan 13, 2017 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/>: <https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> adresinden alındı
- TÜİK (2016c). *Sağlık Personelinin İllere Göre Dağılımı*. 09 03, 2017 tarihinde Sağlık İstatistikleri (Sağlık Personeli): http://www.tuik.gov.tr/pretablo.do?alt_id=1095 adresinden alındı
- TÜİK (2016e). *Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köy Nüfusu Sayımları*. http://www.tuik.gov.tr/pretablo.do?alt_id=1059 adresinden alındı
- TÜİK. (2016f, Ocak 22). *İllerde Yaşam Endeksi, 2015*. 05 2018, 21 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> adresinden alındı
- Tümtaş, M. S. (2007). Türkiye'de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi.
- Türk Dil Kurumu. (2006, Eylül 26). *Güncel Türkçe Sözlük*. Mayıs 5, 2018 tarihinde Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=5b1bd78bc48a64.34130559 adresinden alındı TDK.GTS.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*, 9 (2), 1685-1704.
- Yazıcı, H. (1998). *Orta Sakarya Vadisi'nin Coğrafi Etüdü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yılmaz, H., & Kiracı, A. (2016). *Siirt İlinin Demografik Yapısının Türkiye İle Karşılaştırılması ve Bölgesel Kalkınma Açısından İncelenmesi*. İstanbul: Kutlu Yayınevi.

Yiğit, B., & Bayrakdar, M. (2006). *Okul-Çevre İlişkileri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yörükoğlu, E. G. (1971). *Dokuz Işık'ta Nüfus Politikası*. Ankara: Dokuz Işık Yayınları.